

Aliakbar Almaspour 2005. *Iranin naisten asema. Oikeudet ja poliittinen toiminta*. Tampere University Press, Tampere, 405 s. + liitteet.

Juuri Iranin presidentinvaalien kynnyksellä julkaistiin kiinnostava väitöskirja maan naisten asemasta, oikeuksista ja poliittisesta toiminnasta. ”Ajankohtaisuus” saanee monet suomalaiset tarttumaan kirjaan, joka ei kuitenkaan ole mediaseksikäs syötti, vaan huolellisesti valmisteltu historiikki. Se vie lukijansa ajassa jonkin verran taaksepäin, joskus jopa Kyyroksen esi-islamilaiseen aikaan, mutta enimmäkseen 1900-luvun historiaan, ennen kaikkea 1970–80-luvuille siirtymään Pahlavi-suvun dynastisesta vallasta islamilaiseen vallankumoukseen. Tutkimus määrittynyt poliittis-historialliseksi kokonaistutkimukseksi, joka operoi ryhmätasolla. Varsinaisena tutkimusaineistona on kokoelma iranilaisten feministien ja muiden naisista kirjoittavien lehti-artikkeleita ja elektronisia julkaisuja vuosilta 1995–2004.

Tutkimus on kirjoitettu suomen kielellä pääasiallisesti suomalaiselle yleisölle, jonka Iran-tuntemuksesta ei tehdä ennako-oletuksia. Almaspour on pitkään Suomessa asunut kurdipakolainen ja positiioi itsensä tutkimuksessa avoimesti naisasiamieheksi, toisen kielen puhujaksi ja vasemmistolaiseksi tutkijaksi. Teoksen taustalla oleva kokemus ei artikuloidu tässä työssä lapsuudesta ja nuoruudesta muistetuilla jälkikäteen konstruoiduilla tarinoilla, mutta kokemuksellisuutta on silti mahdotonta välttää. Feministisen tutkimuskirjoittamisen näkökulmasta minä-muotoiset lauseet esiintyvän tervetulleina ja perusteltuina varsinkin, kun niitä ei ole liikaa. Kirjoittaja on vahva ”natiivi”, joka on ilmiselvästi oppinut paljon elämänsä läheisiltä naisilta. Hän ei kuitenkaan ole natiivi antropologi, joka palaa vuosikymmenen poissaolon jälkeen ”kentälle” tutkimaan läheisiään uusin silmin. Tutkimuksen rajoja ja tekstianalyysin valintaa perustellaan konkreettisesti: ”*Minä en voi matkustaa tutkijana maahan ja oleskella tai kerätä aineistoa paikan päällä siinä maassa, jossa minulta on viety kansalaisyhteisyydet*” (42). Perustelut ovat uskottavia: tuntuu, että kielitaidottoman eurooppalaisenkin olisi helpompi saada tutkimuslupa ja solmia luottamukselliset välit ennalta tuntemattomien naisinformanttien kanssa kuin etniseen vähemmistöön kuuluvan miespakolaisen.

Jos kirjaa ei lue pedanttina kielentarkastajana, se johtaa lukijansa pohtimaan kielen suhteellisuutta ja joustavuutta. Parhaiten kirja avautuu, jos pohtii ensin omaa asemaansa vieraiden kielten kirjoittajana ja kuvittelee, miltä omat englanninkieliset (tai muut valtakieliset) tekstit näyttävät syntyperäisen lukijan silmissä. Tutkija ottaakin suomen kielen haltuunsa ja käyttää sitä monipuolisesti ja itsevarmasti. Työ alkaa kielellisellä positioinnilla: ”*Tieteellisessä tutkimuksessa on tapana käyttää monimutkaisempaa kieltä ja vaikeampia lauserakenteita kuin arkielämässä, eikä se ole helppoa vieraalla kielellä. Myös vierasperäiset sanat tuottavat minulle ongelmia ja joskus on vaikeaa ymmärtää täysin näitä sanoja ja käyttää niitä oikeissa paikoissa. (10)*” Arvioinkin teosta tietynlaisesta globaalien vastavuoroisuuden näkökulmasta: jos asuisin pakolaisena Iranissa ja mi-

nulle tarjoutuisi mahdollisuus jatko-opintoihin farsin kielellä, riittäisikö elinikäni tieteellisen farsin omaksumiseen?

Almaspourin kerrontastrategia on jokseenkin erilainen kuin postkoloniaalin viitekehysten omaksuneilla tutkijoilla, jotka usein kieltäytyvät selittämästä ei-länsimaisen maan historian ja kulttuurin ”perusasioita” tietämättömille länsimaalaisille. Hän on pedagogisesti valmis vastaamaan kaikkiin kysymyksiin entisestä kotimaastaan. Tämä on kohteliasta ja huolehtivaista, mutta aiheuttaa myös tekstissä viiveitä. Itse aineiston analyysiin päästään vasta sivulla 264, eli yli puolet tekstistä on johdantoa nuoreille. Ehdottomasti kiinnostavin luku 5: ”Naiset, muoti ja puolueet Iranissa” jääkin alkusoihtojen vuoksi harmillisen lyhyeksi. Miinuu vaikuttivat erityisesti Iranissa vaikuttavien feministi-aktivistien Nushin Ahmadi Khorasanin ja Mehrangiz Karin ajattelu, josta olisin halunnut lukea eritellympää analyysia. Ryhmätason keskustelun vahvuutena on se, ettei kenestäkään naistoimijasta tehdä ylivoimaista ”tähteä” muiden kustannuksella, mutta ongelma nousee etäisyyksien. Pienempi määrä tekstejä ja niiden kärsivällisempi luenta olisi kenties saanut lukijan oivaltamaan enemmän naisten elävistä äänistä ja toimijuuden ainutlaatuisista jäljistä.

Almaspour on perehtynyt laajasti feministiseen tutkimukseen muissa muslimimaissa ja käyttää lähteinään merkittäviä teoreetikkoja, kuten Nawal el Saadawia ja Fatima Mernissia. Hän olisi voinut kenties nostaa enemmän itse iranilaisia naistutkijoita teoreettisiksi auktoriteeteiksi: esimerkiksi historioitsija Afsaneh Najmabadin (1998) ja antropologi Shahla Haerin (1989, 2003) analyysejä voisi pitää pan-islamilaisten feministisenä teoretisointina, jonka selitysvaimaa kattaa Iranin ylitsekin. Tutkija pitäytyy kuitenkin enimmäkseen yhteiskuntatieteilijöiden tuottamassa teoriassa – rajaus, joka vaikuttaa järkeenkäyvältä ulkoisesti. Iranin nykytilanteen huomioon ottaen voi silti kysyä, voiko maan naisten asemasta kirjoittaa epäpoliittisesti (eli onko kaikki iranilaisia nykynaisia käsittelevä tutkimus poliittista tutkimusta), ja olisiko lievä poikkiteieteellisyys rikastuttanut työtä.

Länsimaisen feministisen teorian suhteen informoitunut lukija odottaisi enemmän. Muslimimaiden ja länsimaiden feministisen teorian lukeminen yhdessä on aina toivottavaa, koska näin vältetään etnisten tai uskonnollisten ghettojen syntyminen, mutta tässä työssä länsimaista feminististä ajattelua edustavat Engelsingin, Bebelin ja Kollontain lisäksi mm. amerikkalaiset liberaalit populistit, kuten Susan Faludi ja Marilyn French. Työ asettaakin länsimaisen feministisen ajattelun varsin outoon valoon, ja sen käsittelemättä jättäminen olisi kenties ollut tyylikkäämpi valinta kuin pinnalta raapaisu.

Paikoitellen teos toimii ihmisoikeusaktivistin puheenvuorona, joka lähentelee *testimonio*-kirjallisuutta. Tutkimus kääntyy tietoisesti tunnustuksen ja äänen annoksi niille, jotka eivät pysty kertomaan kokemuksistaan ensimmäisessä persoonassa. Tämä on teoksen valtio-opillisesti haastavin aspekti, sillä keskusteluissa elävät ja kuolleet, maanpakoon tuomitut, raskaana olevat, kidutetut, kivitettyt ja teloitettu ruumiit asettuvat todistajiksi valtioterroria vastaan. Almaspour luettelee tasapuolisesti sekä Pahlavien että islamilaisen tasavallan valtiokoneistojen rikokset ihmisyyttä vastaan

ja näin kirjoittaa uudelleen sekä nais- että miestaistelijoiden historiaa. Liiallinen teoretisointi ja piiloutuminen sivistysanojen taakse olisi näissä osioissa ryöstänyt todellisilta asioilta, väkivallalta, vapaudenriistolta, sodalta ja köyhyydeltä, ilmaisuvoiman. Postkoloniaalin teorian problematiikka ”sanat ja asiat” kääntyy tässä työssä asiapitoisuudeksi (vrt. Ahmad 1992, Barrett 1999). Asioita ei kuitenkaan sentimentalisoita liiaksi, vaan kirjassa operoi ”kolmannen maailman realismin” (Suleri 1992) kerrontaperinne. Vieraalla kielellä kirjoittaminen kääntyykin vankilaelämä ja sotia koskeviissa osioissa todelliseksi vahvuudeksi. Opimme kantapään kautta, että Iranin historia on ollut punainen, verellä maalattu” (15), eikä sinänsä yksinkertaistettu toteamus muodostu kliseeksi.

Työssä on vahvoja ”avainsanoja”, kuten taistelu, alistaminen ja sorto (vrt. Koivunen ja Liljeström 1996). Käsitteellisestä näkökulmasta Almaspourin teoreettiset valinnat ovat anteeksipyyttämättömän marxilaisia, mutta teoreettinen positiointi ei ole dogmaattista. Marxilaisuus ei ole tässä työssä valmiina pureskeltu maailmankuva, joka on suoraan sovellettavissa iranilaiseen yhteiskuntaan, vaan enemminkin poliittista toimintaa kielessä ja käsitteiden tasolla. Ansiokasta työssä on illuusoiden puute Iranin vasemmiston todellisesta vaikutusvallasta ja kriittinen analyysi heidän ristiriidoistaan ja sisäisistä eroistaan. Yksityiskohtainen analyysi enverhoxhalaisten, maoistien ja trotskilaisten välisistä valtakamppailuista olisikin vinyt työn todella kauas naisten arkipäivän ongelmista, mutta muistutus vasemmiston pirstaloituneisuudesta pitää lukijan jalat maan pinnalla.

Tutkimus kääntyy erilaisten naisryhmien välisiin eroihin, joista kaikki eivät ole puoluepolitiikkaan sidoksissa. Länsimaista vaikutteita saaneet liberaalifeministit ja islamistiryhmät pääsevät mukaan tutkimukseen vasemmistolaisnaisten rinnalle ja kaikkien toiminta esiintyy järkiperäisenä. Yksi vahva argumentti työssä onkin nais erityisyyden puolustaminen: Almaspour ei itse asiassa pidä mahdollisena, että naisten kansalaisoikeudet toteutuisivat minkään olemassa olevan puolueen painostamana tässä historian vaiheessa ja yhteiskunnallisessa tilassa. Hän näkee, että nais erityinen toiminta on ainoa mahdollisuus saada ns. vapaamatkustajat kiinnostuneeksi politiikasta.

On kenties liiallista pyytää politiikantutkijalta nyansoitua tulkintaa kodin merkityksestä, sillä yksi työn peruskysymyksistä on, kuinka naiset voitaisiin saada aktiivisiksi poliittisiksi toimijoiksi kotien ulkopuolella. Almaspour kääntääkin naisten erillisen sfäärin suomalaisittain ”kotiarestiksi”. Kulttuurisen kääntein kokeneena politiikantutkijana en kuitenkaan voi olla lukematta kirjaa hiukan vastakarvaan. Almaspourilla ei ole tällä hetkellä pääsyä potentiaalisten informanttien koteihin, mutta uskallan olettaa, että Iranin nyky-yhteiskunnassa poliittisesti muutosvoimaiset ja uutta luovat impulssit syntyvät juuri kodeissa. On totta, että kodit ovat huonoja turvapaikkoja alistetuille naisille, mutta naisein kohdistuva väkivalta tuskin on iranilainen erityisilmiö. Mutta entä kodit elokuvateattereina, konsertti- ja tanssisaleina, salaisten lukupiirien kokoontumispaikkoina? Voisiko koteja käsitellä myös kulttuurisen kompetenssin ja poliittisen kasvatuksen kehtoina?

Tartuin työssä intuitiivisesti pieniin tarinoihin ja anekdootteihin, joita olisi voinut olla enemmänkin suuren historiallisen narratiivin kustannuksella. Ideologisten voimien taistelu arjessa näkyy mm. näin: ”Vasemmistolaiset kirjoittivat seinille ja julkisille paikoille iskulauseita kuten ”leipä, työ, koti, vapaus”. Islamilaiset vastustivat tällaista lausetta ja kirjoittivat niiden perään ”elämellinen elämä”. (346) Vastavoimien dialogi muuttuu siis paikoitellen materiaalisiksi ja käsin kosketeltaviksi historiallisiksi jäljiksi tai vastamuistiksi. Almaspourin tulevaisuus mikrohistorioitsijana voisikin alkaa tämääntyyppisistä ”kohtauksista”.

Jokaisesta hyvin kirjoitetusta työstä jää lukijan mieleen kaikuja, jotka muistuttavat itsestään ennalta-arvaamattomalla tavalla. En usko, että farsiksi väittelyn kuvitteellinen projektini koskaan materialisoituu, mutta jäin pohtimaan muutamia oppimiani termejä. Farsin kielen poliittinen ilmaisuvoima esiintyy taistelusanoina kuten *basij mostazafin* (köyhien armeija) tai *estkbari* (suurvalta, joka alistaa toisia maita). Länsimaiset voimafeministit ihokarvani nousivat pystyyn lukiessani ”heikon feminiinin” termistä *zaifeh*, jolla moni nainen puolustelee yhteiskunnallista osallistumattomuuttaan. Naisten vahva heikkous (ja tietoisuus vastapoolien ainaisesta sidonnaisuudesta) avautuu kuitenkin parhaiten termissä *dadrre del kardan*, joka kääntyy sisäisten ongelmien tai sydämen asioiden kertomisena toisille: ”Tämä toiminta on naisten keskinäistä ja he tämän avulla suojelevat itseänsä ja myös levittävät uutisia naisista vastaan tapahtuvista asioista perheissä. Tätä voidaan kutsua hiljaisten äänien verkostoksi, joka vaikuttaa naisten asemaan Iranissa” (332). Kirjassa kerrotaan ala-asteikäisistä tyttäristä, jotka kirjoittavat naistenlehtiin lukutaidottomien äitiensä ongelmista. Kuvaus tällaisesta poliittisesta toiminnasta onnistui asettamaan minut poliittisen mielikuvitukseeni ääri rajoille pohtimaan sekä sukupolvien että lukutaidottomien ja lukutaitoisten naisten välistä solidaarisuutta. Almaspourin kirja antaaakin toivoa, että hiljaisella äänellä huutaminen saattaa pian muuttua neuvokkaiden voimanaisten kuoroksi.

VIITTEET:

- Ahmad**, Aijaz 1992. *In Theory. Classes, Nations, Literatures*. Verso, London.
- Barrett**, Michèle 1992. ”Words and Things: Materialism and Method in Contemporary Feminist Analysis”, in Barrett and Phillips (eds) *Destabilizing Theory*, Stanford University Press, Stanford, 201–219.
- Haeri**, Shahla 1989. *Law of Desire. Temporary Marriage in Shi’i Islam*. I.B Tauris, London.
- Haeri**, Shahla 2002. *No Shame for the Sun. The Lives of Professional Pakistani Women*. Syracuse UP, Syracuse.
- Koivunen**, Anu ja Marianne Liljeström (toim.) 1996. *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Najmabadi**, Afsaneh 1998. *The Story of Daughters of Quchan: Gender and National Memory in Iranian History*. Syracuse University Press, Syracuse.

Suleri, Sara 1992. "Woman Skin Deep. Feminism and the Postcolonial Condition". *Critical Inquiry* 18, Summer 1992, 756–769.

ANU HIRSIHAHO